

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

חגיגה ט. - בענין תשלומין בקרבן חגיגה

1. חגיגה ב., וז"ל, "הכל לאתויי מאי לאתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ולרבינא דאמר מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה הכל לאתויי מאי לאתויי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה אלא למאן דאמר כולן תשלומין דראשון הכל לאתויי מאי לאתויי סומא באחת מעיניו."

ורש"י שם ד"ה הניחא למ"ד, וז"ל, "לקמן אמרינן בפירקין (דף ט.) שיש לקרבנות החג תשלומין כל ז' ואיפליגו בה אמוראי איכא למאן דאמר תשלומין זה לזה ואיכא למאן דאמר תשלומין דראשון הן ואמרינן מאי בינייהו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו מאן דאמר כולן תשלומין לראשון מי שמחויב בראשון ולא הביא יביא באחד משאר הימים ומי שאינו מחויב אינו צריך תשלומין ומאן דאמר תשלומין זה לזה קסבר החובה מוטלת על כל אחד מן שאר הימים ולא על הראשון לבדו הלכך אף מי שפטור בראשון ונראה בשני חייב להביא ואם לא יביא בו ביום יביא למחר."

ותוס' שם ד"ה איזהו קטן, וז"ל, "למ"ד (ביצה יט.) אין קריבין ביו"ט אין קריבין עד למחר בחול המועד אך קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון נינהו כיון דלא מצי קריב בראשון לא קרבי תו כדאמרינן לקמן (דף ט.) גבי חיגר שנתפשט בשני, וי"ל דהתם גברא לא חזי הלכך כיון דלא חזי בראשונה לא חזי בשני אבל הכא כל חיוב שיש בשני, ישנו בראשונה אלא משום שאין היום ראוי עכשיו, ודומה לו מצינו בפסחים בפרק אלו דברים (דף ע.):".

2. גמרא חגיגה ט., וז"ל, "מאי תשלומין ר' יוחנן אמר תשלומין לראשון ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה מאי בינייהו א"ר זירא חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו רבי יוחנן אמר תשלומין לראשון כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה אע"ג דלא חזי בראשון חזי בשני, ומי א"ר יוחנן הכי והאמר חזקיה נטמא ביום מביא בלילה אינו מביא ורבי יוחנן אמר אף בלילה נמי מביא א"ר ירמיה שאני טומאה דיש לה תשלומין בפסח שני, מתקיף לה רב פפא הניחא למאן דאמר פסח שני תשלומין דראשון הוא אלא למ"ד אשני רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן."

ורש"י שם, וז"ל, "כולן תשלומין לראשון. שהרי יום אחד עשה הכתוב עיקר בכולן דכתיב אותו ושלאחריו עשה תשלומין לו: כולן תשלומין זה לזה. אין לך יום בהם שאין חובתו תלויה בו בעצמו למי שלא נראה בימים שלפניו יום ראשון שהוא נראה להביא עיקר לדידיה וימיו שלאחריו תשלומין לו."

ותוס' שם, וז"ל, "תשלומין זה לזה. וההיא דלקמן (דף יז.) דילפינן תשלומין לחג השבועות מחג המצות כל ז' לא מסתבר למימר תשלומין זה לזה כיון דחול גמור הוא: כיון דלא חזי בראשון תו לא חזי בשני. וצ"ע אם היה פשוט בראשון וחגר בשני מי אמרינן כיון דחיובא עליה רמיא בראשון תו לא פקע מיניה אע"ג דהשתא לא חזי או דלמא כיון דתשלומין זה לזה לר' אושעיא לאו מיחייב ומיהו כיון דהשתא לאו בר חיובא הוא לא מצי מייתי ליה הואיל ואינו בביאה לא הוי בהבאה:

3. רש"י ערכין ב: ד"ה הניחא למ"ד, וז"ל, "בפ"ק דחגיגה (דף ט.) דהא דקתני התם חוגג והולך את כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשיב באפי נפשיה דהא אית להו תשלומין ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב."

4. טורי אבן חגיגה ט., וז"ל,

"עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו. ק"ל מאי עבר הרגל דקאמי עבר י"ט אחרון הל"ל דהא ברישא קאמי חוגג את כל הרגל וי"ט אחרון של חג אלמא י"ט אחרון אינו כייל בכלל הרגל דקתני א"כ בסיפא הל"ל עבר יו"ט אחרון אינו חייב באחריותו ואמאי כייל אף ל"ט אחרון בכלל רגל.

וי"ל למאי דאפר' בגמ' דאפי' למ"ד בגמ' כולן תשלומין זה לזה אפי"ה י"ט אחרון תשלומין דראשון הוא דמשי"ה לא כייל קרא ל"ט אחרון לענין חגיגה בהדי ז' ימי החג שלפניו דלכתוב רחמנא וחגות' שמונה ימים למימרא דחלק משלפניו דאלו ז' ימי החג תשלומין זה לזה אבל י"ט אחרון תשלומין דא' וחיגר כל ז' ימי החג ונתפשט ב"ט אחרון פטור, דהשתא א"ל דמשי"ה שינה התנא לשונו בסיפא מרישי וקאמי עבר הרגל ול"ק עבר י"ט אחרון דקמ"ל דזימנין בעבר הרגל לחוד אינו חייב באחריותו כה"ג דפי' כאן שהיה פטור כל ז' ימי הרגל ונתחייב ב"ט אחרון, ואלו לא עברו עליו כל ז' ימי הרגל בפטור אפי' לא נתחייב עד יום הז' חוגג בו כיון דכולן תשלומין זה לזה, אבל השתא דלא נתחייב עד י"ט אחרון אינו חייב באחריותו ד"ט אחרון אינו אלא תשלומין דראשון.

וכי"ת הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה אבל למ"ד כולן תשלומין דראשון מה איכא למימר, דהא השתא ליכא למימר כה"ג דא"כ מאי אירי' י"ט אחרון אפי' נתפשט כל ימות

הרגל חוץ מ"ט ראשון בכה"ג אינו חייב באחריותו.

וי"ל דלדידי' הוי בע"כ איפכא דמדלא כייל ל"ט אחרון עם ז' ימים שלפניו למימרא דהוא חלוק מז' ימי החג ולא דמי להו לענין חגיגה וכיון דכולן תשלומין דראשון הא דלא דמי להו היינו שהוא בפני עצמו ואינו תשלומין דראשון.

והשתא נ"מ למ"ד כולן תשלומין דראשון דאם ה"י פשוט בא' וחיגר בשאר כל ימות החג כיון דרמי עלי' חיובא בא' אע"ג דלא חזי בימי תשלומין תו לא פקע תורת תשלומין מהן אבל למ"ד כולן תשלומין זה לזה כיון דאין עליו תורת חיוב בו ביום משום דרמי עליו חיובא בראשון ל"ל בה ופטור וכמ"ש בגמ' ע"ד התוס'.

והשתא הא דתני בסיפא עבר הרגל ולא עבר י"ט אחרון דנ"מ איפכא בה"י פשוט ביום ראשון וחיגר בשאר ימי החג וגם ב"ט אחרון דכל ימי הרגל חוגג בהן דהן תשלומין דראשון והא בראשון ה"י פשוט ובר חיוב, אבל אם לא חגג כל ז' ימי החג אינו חייב באחריותו ב"ט אחרון הואיל והוא חיגר ולא בר חיוב בו ביום אעפ"י שה"י פשוט ובר חיוב בראשון אין לו ענין לחיוב, משי"ה ב"ט אחרון אם הוא חיגר דהא אינו תשלומין דראשון אלא חיובא רמי רחמנא עלי' בפ"ע אם הוא בר חיוב בו ביום חייב ואם לאו פטור."

5. רש"ש חגיגה ט., וז"ל, "רש"י ד"ה כולן תשלומין זל"ז, אין לך כו' למי שלא נראה כו' יום ראשון כו'. לכאורה יפלא מדוע לא פי' כפשוטו דבאיזה יום שירצה יקריב ועיין מה שכתבתי לעיל (ז:): ועוד נ"ל משום דבריש יומא קרי ר"א לשמיני דחג טפל לסוכות שהוא תשלומין להם ומשמע דאליבא דכ"ע קאמר מדקאמר שם אפילו למ"ד כו', אבל יש לפרש דשמיני לכ"ע תשלומין לסוכות וחיגר בז' ימי הסוכות לכ"ע פטור וכן כתב הטורי אבן כאן ד"ה עבר הרגל דשמיני לכ"ע תשלומין דראשון, ע"י בתוד"ה תשלומין ועיין מה שכתבתי בס"ד במגילה ה."

6. מנחת חינוך מצוה פ"ח אות ז', וז"ל,

"והנה הבאתי לעיל [אות ה'] דמי שלא הקריב בראשון של יום טוב, יש לו תשלומין ומקריב כל הרגל, וכולם תשלומין דראשון הם, ומי שלא היה ראוי ביום ראשון פטור מתשלומין, עיין ר"מ כאן פ"ב הל' ה', והיינו אם קודם עלות השחר של ראשון נטמא או נעשה חיגר וכדומה, באופן שלא היה ראוי כל יום ראשון, אין צריך להשלים, אף דבליל יום טוב ראשון היה חזי, מ"מ פסקינן דלילה מחוסר זמן, עיין ר"מ שם.

ואם היה חיגר ונתפשט ביום ראשון חייב, כיון דבאותו היום חוזר להיות ראוי, כי ביום ראשון בכל שעה החיוב עליו ולא בתורת תשלומין, כך כתבו תוס' ריש חגיגה ד"ה תשלומין, ע"ש, וזה פשוט.

וכן אם בעמוד השחר ביום טוב ראשון היה חזי ואחר כך נעשה אינו ראוי, בודאי יש עליו תשלומין, כיון דביום טוב ראשון בבוקר היה ראוי, כן הוא בכסף משנה שם ופשוט.

ואם היה פשוט בראשון ונעשה חיגר בשני, אם חייב להקריב אף שהוא עתה חיגר, כיון דהם תשלומין דראשון ובראשון היה חייב, או דילמא כיון דעתה הוא חיגר פטור, עיין תוס' חגיגה ט' ע"א ד"ה כיון דלא, נראה דעתם דלמאן דאמר תשלומין דראשון, חייב בהיה פשוט בראשון ונעשה חיגר בשני, ועיי"ש בטורי אבן [ד"ה דלא], חולק על זה, והביא ראיה דפטור אם עתה אינו ראוי, אף דהיה ראוי בראשון, עיי"ש, ומראה מקום אני לך.

ודעת ריטב"א בסוכה מ"ז ע"ב גבי פז"ר קש"ב ד"ה רגל, דשמיני של חג רגל בפני עצמו הוא, לענין אם לא היה ראוי בראשון של חג, שאין לו תשלומין כל ימות החג, מ"מ בשמיני מקריב הקרבנות, ואף דלענין אם חגג ביום טוב ראשון אין צריך לחוג עוד בשמיני, וכן אם היה ראוי בראשון ובתוך החג נדחה, גם השמיני בתשלומין דהוי רגל אחד, אבל לענין זה אם לא היה חזי בראשון, או אפילו כל ימי החג, דהעיקר יום ראשון, בשאר המועדים אם לא היה חזי בראשון אינו משלים, אבל שמיני דחג רגל בפני עצמו הוא לענין זה דמקריב אף דלא היה חזי בראשון, והיא שיטה חדשה, ובר"מ כאן פ"א ה"ז אינו משמע כן, אך דעת הריטב"א כן, עיי"ש.

גם כתב שם, דחיגר שנתפשט, או קטן שהגדיל בתוך הרגל, חייב לחוג בשמיני.

וזה פשוט להריטב"א, דאם היה חיגר או אחד משאר פטורים ומ"מ הקריב, ואחר כך נעשה ראוי, בודאי לא נפטר מחיובו על ידי מה שעשה בשעה שהיה פטור, עיין ראש השנה כ"ח ע"א גבי כפאו שד, ובטורי אבן [ד"ה אילימא], אך בקטן שנתגדל תוך הרגל ועשה קרבן בתחילת החג קודם שנתגדל, אפשר דנפטר מקרבן אחר כך, כמו שכתב הר"מ פ"ה מקרבן פסח ה"ז, דקטן שנתגדל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני, ומ"מ אם עשה בראשון אף שהיה קטן נפטר מפסח שני, א"כ הכא נמי, אך הכסף משנה כתב שם, דכיון דרחמנא רבייה לקטן למנות אותו על פסח ראשון, על כן נפטר, א"כ כאן לא שייך זה, ועיין מה שפלפלתי בדבריו לעיל במצות קרבן פסח ראשון [עיין מצוה ה' אות ה'].

וכבר הבאתי [למעלה אות ה'], דאם חל יום טוב ראשון בשבת, דאין חגיגה דוחה שבת, ויש לה תשלומין, ולא אמרינן כיון דלא חזי בראשון פטור מתשלומין, כיון דאין חסרון בגוף רק היום גורם, כן כתבו התוס', על כן נראה פשוט דאם היה חיגר ביום טוב ראשון שחל להיות בשבת, בודאי אין לו תשלומין כיון דלא היה חזי בראשון, אף דבלאו הכי לא היה מקריב בראשון משום שבת, מ"מ עכשיו דהיה חסרון בגוף ג"כ, אמרינן שפיר כיון דלא חזי בראשון דפטור מתשלומין, ומכל שכן לפי הטעם שכתב הטורי אבן שם [ט' ע"א ד"ה כיון], בודאי פטור, וזה פשוט.

וקשה לי קושיא אחת וגדולה היא אלי, במה דאינו דוחה שבת, ויש לו תשלומין כיון דהיום

גורם הוי ליה חזי בראשון, דהנה בטמא בראשון מפורש בר"מ כאן פ"ב הל' ה', דאם נטמא בליל ראשון פטור, ועיין כסף משנה, דכיון שאינו טהור אלא בהערב שמש א"כ לא חזי בראשון, וטומאה הויא לה חסרון בגוף כמו חיגר, ובר"מ פ"א ה"ח מבואר דעולת ראיה ושלמי חגיגה אינם דוחים שבת ולא טומאה לפי שאין להם זמן קבוע, שאם אינו חוגג היום חוגג למחר, עיי"ש, והנה דין דשבת מבואר בחגיגה י"ז ע"א, דבחל בשבת, יום טבוח אחר השבת, ודין זה דאינו דוחה טומאה מפורש בש"ס פסחים פ' ע"א, דמקשה שם יטמאנו בערב פסח במת, ומשני דמדחתו מתחילתו וכו', ומקשה שם הא אפשר דעביד בשביעי של פסח, דאז הוא טהור דהוא יום השמיני לטומאתו, ומתוך, קסבר כולם תשלומין דראשון הם וכל היכא דלא חזי בראשון וכו', וא"כ לא מצי עביד חגיגה, ומכאן יצא להר"מ דאינו דוחה טומאה.

ותמוה לי מאד, כיון דתשלומין דראשון, ועיקר מצוה בראשון ואם לא חזי בראשון לא יקריב כלל, א"כ אמאי בטמא בראשון אינו מקריב החגיגה, הא הוי ליה ככל הקרבנות דקבוע זמן דדוחין טומאה כיון דלא יוכל להקריב רק בזמן הקבוע, א"כ כאן נמי, דאם לא יקריב בראשון בטומאה שוב לא יקריב כלל, הוי ליה קבוע לו זמן, וא"כ אמאי לא דחי טומאה הא אין לו תשלומין כלל.

וראיתי בטורי אבן הנ"ל, שכתב על דברי התוס' שיש לו תשלומין מחמת דרק היום גורם, ודחה דבריהם, עיי"ש, וכתב הוא לתרץ כדברינו, דאי אתה יכול לתפוס החבל בתרי ראשין, דאי נימא דאין לו תשלומין, כיון דלא חזי בראשון דהוא שבת, א"כ בחל בשבת לא יקריב כלל, א"כ הדר הוי ליה זמנו קבוע ודחי שבת, וכיון דדחי הדר הוי יש לו תשלומין, א"כ הסברא שלא ידחה, והוי ליה שני דברים הסותרים, אי אמרינן דלא יהיה תשלומין כיון דלא חזי, הדר הוי ליה חזי דזמנו קבוע, וכיון דהוי ליה חזי א"כ הדר יש לו תשלומין, והוי ליה אין זמנו קבוע א"כ לא ידחה, והוי ליה סתרי אהדדי, על כן אמרינן כל חד קאי אדוכתיה דאינו דוחה שבת ויש לו תשלומין, אבל באמת אין חילוק בין חסרון בגופו ובין מחמת היום, דלא כהתוס', עיי"ש.

ודבריו תמוהין מסוגיא דפסחים הנ"ל, דמבואר שלא יקריב החגיגה כלל אם נטמא בראשון, מחמת דכולם תשלומין דראשון, ואתה תופס החבל בתרי ראשין, כיון דלא יוכל להקריב א"כ ידחה טומאה, ויקריב בטומאה כיון דזמנו קבוע, וכיון דידחה טומאה א"כ יש לו תשלומין, והדר הוי ליה אין זמנו קבוע, א"כ אינו דוחה טומאה, על כרחך כל חד קאי בדוכתיה, ואינו דוחה טומאה ויש לו תשלומין כמו שבת, א"כ מאי קאמר הש"ס דמדחתו מתחילתו, הא יוכל להקריב בשביעי אע"ג דתשלומין דראשון, כמו שכתבנו, דאי לא יוכל

להקריב יכול להקריב בטומאה, חזינן דמפורש בש"ס להיפוך.

אך על הש"ס גופיה בפסחים קשה, למה נדחה מחגיגה אם הוא טמא ביום ראשון, ובש"ס יומא נ" ע"א, דמבואר שם דחגיגה קרבן צבור דאינו דוחה שבת וטומאה, ומסיק דבהא תליא כיון דלא קבוע זמן אינו דוחה, אפשר דמייירי בשאר ימי הרגל דאינו דוחה, או אפילו ביום ראשון אפשר דתשלומין זה לזה נינהו, אבל בפסחים דעל כרחך טמא ביום ראשון, וקסבר תשלומין דראשון, א"כ הוי ליה קבוע זמן ולמה נדחה מחגיגתו.

ועל כרחך צריך לומר דכלל זה דקבוע זמן היום, הוא קביעות יום אחד בלא הטומאה ובלא שבת, ודוקא דהזמן יום אחד כמו בקרבנות דחשיב, פסח תמיד וחביתין ופר של יום הכפורים, דקרבנות אלו יש להם זמן קבוע יום אחד ותו לא, אפילו בלא שבת וטומאה, אבל חגיגה דיש לה זמן קבוע שבעה ימים בלא שבת ובלא טומאה, קרבן כזה אינו דוחה, אף דעל ידי השבת ועל ידי הטומאה נעשה זמנו קבוע, מ"מ כיון דבלא זה אין זמנו קבוע אינו דוחה, ואין הטעם באין זמנו קבוע מחמת דיכול להקריב אחר כך, רק כך גזר הכתוב, כיון דקרבנות שזמנם קבוע דדוחין שבת ילפינן מפסח ותמיד [פסחים ע"ז ע"א], א"כ כיון דקרבן זה יש לו ריוח שבעה ימים, אינו דוחה שבת ולא טומאה אפילו היכא דלא יוכל להקריב אחר כך, ולא תלוי כלל אם יש לו תשלומין.

וב"ה שהאיר עיני, ומצאתי בתוס' פסחים ע"ו ע"ב ד"ה ה"ג, כתבו דלא גרסינן כיון דיש לו

תשלומין לא דחי וכו', דהרי חגיגת ט"ו אין לה תשלומין בטומאה וכו', שאם נטמאו בעלים ביום ט"ו וכו', ע"ש, אלא גרסינן כיון דלא דחיא שבת דלעיל [ע"ב] ילפינן דלא דחיא שבת וכו' לא דחי טומאה, ע"ש כדברינו ממש, ומחמת הקושיא מש"ס הנ"ל, וב"ה כונתי לדבריהם.

אך לשון הר"מ כאן בחגיגה פ"א ה"ח, ופ"ד מביאת המקדש ה"ט, דתלוי הדבר ביש לו תשלומין, וגם רש"י בכמה מקומות, ביומא נ" ע"א ד"ה חביתין, ותמורה י"ד ע"א ד"ה אלא שזמנו קבוע, צריך עיון, ומ"מ בכוננתם נוכל לומר כיון שאין להם זמן קבוע בלא הטומאה. אך הטורי אבן שכתב דעל כרחך כל חד קאי אדוכתיה, דאי אינו יכול להקריב אחר כך מדחה שבת, וא"כ טומאה ג"כ, א"כ לדידה יש תשלומין לשבת ולטומאה דיום ראשון, ודבריו תמוהין מסוגיא דפסחים, דמפורש דאין לה תשלומין, ובשבת על כרחך צריכים לתרץ כסברת התוס' מחמת דהיום גורם, וקצאתי וזה ברור בעזרת השי"ת, והטעם דחגיגה אינה דוחה שבת, או מטעם שהביאו תוס' הנ"ל דילפינן מוחגותם, או כמו שנתבאר לעיל דלא דמי לקרבנות שקבוע להם זמן יום אחד.

אך צריך לעיין בסוגיא שם ע"ב - ע"ב למה לי קרא דחגיגה אינה דוחה שבת כיון דלא שוה לקרבנות הקבועים, וע"ש בתוס' ד"ה מאי טעמא, ושוב ראיתי בתוספת יום טוב כאן פ"ב מ"ד פלפל בזה כדברינו.